

Sähköinen informaatio tulee – olemmeko valmiit?

”Lähes puolet kansasta uskoo internetiin” otsikoi Helsingin Sanomat marraskuussa 1997. Internet-uskoisten määrä on tuon artikkelin mukaan kasvanut vuodessa 12 prosenttia. Internetistä ollaan kiinnostumassa kaikissa ikäluokissa. Jutussa mainitaan sähköpostin käyttö, muttei puututa siihen, mitä informaatiota uusi tietoväylä tuo saatavillemme. Tavallisestihan voimme näistä uutisista lukea siitä vähemmän suotavasta tai tarpeellisesta informaatiosta, jota Internet sisältää. Jutussa ei luonnollisesti myöskään kerrota, mitä ja miten Internetissä saatavilla olevaa informaatiota käytetään. Paljonko siitä tosin lienee tietoa olemassakaan.

Kolmisen vuotta sitten kirjoitin Internetin tietorakenteesta tai pikemminkin rakenteettomuudesta Signumiin (Internet - kaaosta järjestämään. Signum 27(8), 1994:221–224). Se oli aikaa, jolloin monet kirjastot – jopa yliopistojen – epäroivät vielä, voivatko ne tarjota käyttäjilleen pääsyn tietoverkkoihin. Kehitys on kolmessa vuodessa ollut nopea, eikä sen enempää yleisissä kuin korkeakoulu-kirjastoissakaan enää pohdittane asian periaatteellista puolta. Sen sijaan kysymys siitä, mitä informaatiota käyttäjille tietoverkkojen kautta on tarjolla, mikä on kirjastojen rooli tässä tarjonnassa, ja onko tai pitäisikö kirjastoilla olla keinoja ohjailla tuota käyttöä, on entistäkin ajankohtaisempi.

Vertasin Internetin tietovarantoja paperinmuotoiseen julkaisutoimintaan, jonka monimuotoisuuteen jokainen vapaakappalekirjastossa työskentelevä törmää yleisen sanan- ja julkaisuvapauden maissa. Totesin myös, että kirjastot ovat perinteisesti pitäneet tehtävänänsä seuloa tuosta informaatiovirrasta asiakkaittensa käyttöön sen aineiston, jonka ne ovat arvelleet olevan käyttäjille tarpeellista tai hyödyllistä – mitä nämä käsitteet sitten tarkoittanevatkaan. Jo kolme vuotta sitten oli myös selvää, että kaupallinen ja viihteellinen aineisto oli kiihtyvällä vauhdil-

la valtaamassa alkuaan tutkimuksen tietoväyläksi rakennettua Internetiä. Vaikka ”vakava julkaisutoiminta” olikin vakiintumassa tietoverkoissa jopa aina referee-julkaisuja myöten, se oli samalla myös hukkumassa kaikkeen siihen hölynpölyyn, jota verkkoon on ollut niin helppo tuottaa, kun perinteisiä julkaisukynnyksiä ei ole ollut. Optimistisesti uskoin kirjastoilla olevan rooli organisoida Internet-tietoa. En kuitenkaan käsittänyt – ymmärtäenköhän vielä – niitä näennäisestä samankaltaisuudesta huolimatta valtavia eroja, joita on sähköisen ja paperinmuotoisen informaation välillä, enkä niitä suuria haasteita, mitä uusi teknologia asettaa tiedonhallinnalle. Käsikirjoituksen ja julkaistun tekstin välinen raja on häipymässä, kuten Ilkka Mäkinen tämän numeron Keskustelua-osastossa osoittaa.

”Väline on viesti”, olemme oppineet McLuhanilta. Tietoväline muovaa viestiä. Internetin ja sähköisen julkaisemisen kautta olemme epäilemättä kokeneet tuon väitteen paikkansapitävyyden erittäin konkreettisesti. On selvää, että tietovarantojen muuttuessa myös tiedonhakustrategiat muuttuvat, että tiedonvälittäjän rooli muuttuu. Hänen roolinsa tiedon portinvartijana enää ole sama kuin silloin, kun suullista informaatiota lukuunottamatta valtaosa tiedosta oli paperinmuotoista. Joudumme tarkastelemaan tiedontarpeita ja tiedonkäyttöä aivan uudesta näkökulmasta.

Tässä numerossa pohditaan uuden tietoympäristön vaikutuksia siellä työskenteleviin. Käyttäjäkoulutus on saamassa uusia haasteita: sen itse asiassa pitäisi hakea aivan uutta identiteettiä. On puhuttu siitä, että korkeakoulu-kirjastoissa työskentelevien rooli on uuden teknologian myötä lähenemässä kouluttajan roolia. Ehkä tarpeen olisi kuitenkin pohtia, pitäisikö käyttäjäkouluttajan olla pikemminkin lähellä opiskelijaa tai tutkijaa kuin kouluttajaa. Välttämättä nousee esille

myös ikuinen kysymys siitä, miten tiedonvälittäjä uudessa tietoympäristössä voi hallita eri alojen varsinaisia tietosisältöjä, missä määrin se on välttämätöntä, tai onko asia millään tavoin alamme koulutuksen vastuulakaan. Mielenkiintoista on, että vaikka tähän kysymykseen aina tuon tuostakin palataan keskustelutasolla, siihen ei ole tartuttu tieteellisen tutkimuksen välinein. Joka tapauksessa tiedonvälitysalan koulutustarpeet muuttuvat. Tätä muutosta Kalervo Järvelin pohti virkaanastujaisesityksessään, johon ne, jotka eivät olleet esitelmää kuulemassa, voivat nyt tutustua.

Muuten, kun vilkaisee tämän numeron kansikuvaa, ei voi pidäytyä tekemästä vielä yhtä vertailua keskiajan ja elektronisen ajan kirjastojen välillä. Kuvassa munkit istuvat pulpeteissaan lukemassa ketjuilla niihin sidottuja koodekseja samoin kuin nykyajan

opiskelijat tai tutkijat ahertavat työasemien edessä. Munkit tosin voivat ainoastaan lukea käsikirjoitusta tai kirjaa, nykyajan käyttäjä voi työaseman avulla sekä hyödyntää että tuottaa informaatiota. Yhteistä molemmille on voimakas riippuvuus tietovälineestä ja välineen suhteellisen korkea hinta: samoin kuin keskiajan koodeksi oli vain harvan yksityisessä käytössä, samoin työasemiakaan ei vielä ole ollut jokaisen halukkaan käytettävissä omalla työpöydällä. Molempia on pitänyt mennä lukemaan julkiseen laitokseen, esimerkiksi kirjastoon. Internet-yhteydet alkavat kuitenkin nopeasti olla saatavilla lähes jokaisella työpaikalla ja yhä useammassa kodissa. Mikä on kirjastojen rooli silloin?

Jyväskylässä, 17. marraskuuta 1997

Oili Kokkonen